

Temanotat

Albania: Familie og ekteskap

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både åpne og anonyme kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder.

Informasjonen som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

© Landinfo 2015

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

SUMMARY

Traditional and patriarchal norms and value systems remain a strong influence on the Albanian family. The norms, in conjunction with indicators such as socioeconomic class, education level and urban or rural dwelling, are key factors determining current family structures.

Albania only recognizes civil marriages in accordance with the Family Law of 2003. The law stipulates equal rights for men and women in marriage and in case of divorce. Some Albanians choose to have a religious marriage ceremony in addition to the civil marriage. Albanian weddings normally involve big celebrations where the families of both the bride and the groom take part. Arranged marriages, in which partnerships are determined by parents, are becoming less and less common.

SAMMENDRAG

Tradisjonelle og patriarkalske normer har stor påvirkning på den albanske familien. Disse normene, i sammenheng med indikatorer som sosioøkonomisk klasse, utdanningsnivå og bosetting, er primære faktorer for dagens familiestruktur.

I Albania anerkjennes kun borgerlige vielser inngått i tråd med bestemmelsene i familieloven av 2003. Loven likestiller menn og kvinner med hensyn til rettigheter og plikter i ekteskapet og ved skilsmisse. Noen velger å markere ekteskapsinngåelsen med en religiøs seremoni i tillegg til den borgerlige vielsen. Albanske ekteskap feires normalt med store fester hvor brudeparets familier deltar. Arrangerte ekteskap, hvor foreldrene velger partnere, blir stadig mindre vanlig.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Den albanske befolkningen	5
2. Familiestruktur i Albania	6
2.1 Sedvanerett og patriarki.....	6
2.2 Migrasjon og emigrasjon	7
2.3 Modernisering, urbanisering og holdningsendringer etter 1990.....	8
2.4 Geografiske, rurale og urbane variasjoner.....	10
2.5 Ekteskap	10
2.5.1 Ekteskapets rolle og betydning.....	11
2.5.2 Samboerskap og forlovelse.....	11
2.5.3 Barneekteskap	12
2.5.4 Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap	13
2.5.5 Ekteskap på tvers av etnisitet, religion eller nasjonalitet.....	13
2.6 Fødsler og familieenheter	14
2.7 Størrelsen på husstander	15
2.8 Skilsmisse	16
2.9 Gjengifte	17
2.10 Kvinners rolle og status i familien.....	17
2.10.1 Kvinner på arbeidsmarkedet	18
2.10.2 Kvinner og eiendom.....	18
2.10.3 Skilte kvinner, enslige mødre, ugifte kvinner og enker.....	19
3. Inngåelse av ekteskap og skilsmisse	21
3.1 Familieloven av 2003	21
3.2 Borgerlig ekteskap.....	21
3.2.1 Kunngjøring av ekteskapsinngåelse	21
3.2.2 Betingelser for å kunne inngå ekteskap.....	21
3.2.3 Ugyldiggjøring	22
3.2.4 Plikter og rettigheter	22
3.3 Borgerlig skilsmisse	23
3.3.1 Ansvar for barn etter skilsmisse	23
3.3.2 Økonomisk kompensasjon og skilsmisseoppgjør	25
3.3.3 Farskap og registrering av barn	25
3.4 Bryllupsfeiring.....	25
3.5 Religiøse ekteskapsseremonier.....	26
4. Referanser	28

1. INNLEDNING

Dette temanotatet omhandler familie- og ekteskapstradisjoner i Albania. I tillegg til å belyse noen av de viktigste trekkene ved dagens familiestruktur og faktorer som påvirker denne, gis en oversikt over betingelser for borgerlig vielse og skilsmisse.

Informasjonen i notatet er i stor grad basert på offentlig tilgjengelig materiale, i form av publikasjoner og artikler som er tilgjengelige på internett. I den første delen av notatet, er det også i utstrakt grad brukt tallmateriale fra det albanske statistikkbyrået INSTAT, for å vise utviklingstrekk og trender når det gjelder for eksempel ekteskapsinngåelse, barnefødsler og skilsmisse. Omsider bygger notatet på informasjon og refleksjoner fra relevante institusjoner og forskere i Albania, som Landinfo hadde møter med i Tirana i april 2015. For å få belyst familieforhold og tradisjoner slik det forekommer i praksis, oppsøkte Landinfo kilder med ulike erfaringsbakgrunner: akademikere, jurister, rettighetsorganisasjoner og praktikere. Kildene og deres faglige bakgrunn omtales nærmere i den avsluttende kildelisten.

Barn og unges status og rolle i familien er et omfattende tema, og i dette notatet berøres kun enkelte forhold knyttet til mindreårige. Det samme gjelder for fenomenet familievold, som i Albania rammer store deler av den kvinnelige befolkningen. Begge disse to viktige temaene vil bli grundigere behandlet i to separate notater som Landinfo vil ferdigstille i løpet av høsten 2015.

Omsider bemerkes at temanotatet kun beskriver hovedtrekk ved albanske familie- og ekteskapstradisjoner, og er ikke uttømmende med hensyn til de mange lokale og regionale variasjonene som gjør seg gjeldende.

1.1 DEN ALBANSKE BEFOLKNINGEN

Albania har en befolkning på like i underkant av tre millioner innbyggere. Det seneste folketellingsmaterialet fra 2011 viser at landet har hatt en negativ befolkningsvekst på åtte prosent siden tidlig på 2000-tallet, som hovedsakelig begrunnes med to faktorer: albanske kvinner føder færre barn og landet opplever en stabilt høy emigrasjon. Omtrent en halv million albanske borgere har forlatt landet siden 1990 (INSTAT 2014a, s. 13; INSTAT 2012, s. 7).¹

Folketellingsmaterialet viser også at, for første gang i historien, er flertallet av befolkningen bosatt i urbane områder. Per 2011 bodde 53,5 prosent av befolkningen i bystrøk, mens 46,5 prosent bodde i rurale strøk (INSTAT 2012, s. 10).

Albania har i stor grad en etnisk homogen befolkning, og det anslås at over 90 prosent av befolkningen er etniske albanere. De offisielle resultatene fra den siste folketellingen viser imidlertid en lavere prosent (83), fordi svært mange unnlot å besvare spørsmålet om etnisk tilhørighet. Landet har også mindre minoritetsgrupper, som grekere, aromaniere (vlach), makedonere, rom og egyptere (INSTAT 2012, s. 71).²

¹ Det offisielle folketallet per 2015 er 2 893 005 (INSTAT u.å.c).

² Nesten 14 prosent unnlot å besvare spørsmålet om hvilken etnisk gruppe de tilhørte. Når det gjelder etniske minoriteter, utgjør disse ifølge folketellingen kun 1,5 prosent av befolkningen. Dette tallet hevdes av flere minoritetsgrupper, særskilt grekerne, å være misvisende og sterkt underdrevet. Mer informasjon om dette temaet gis i artikkelen *The politics of numbers and identity in Albania* (Krasniqi 2012).

2. FAMILIESTRUKTUR I ALBANIA

2.1 SEDVANERETT OG PATRIARKI

Tradisjonelle og mannsdominerte regelsett har i vesentlig grad vært styrende for familien i Albania. I løpet av de nesten 500 årene da Albania var en del av det ottomanske riket, frem til like før første verdenskrig, var sedvaneretten førende for hvordan familier og familierelasjoner var organisert.³ *Kanun*, settet med tradisjonell albansk sedvanerett, regulerer på en detaljert måte blant annet familieliv, kjønnsrollemønstre og ekteskapsinngåelse, herunder ritualene knyttet til ekteskapsformidling, forlovelse og selve bryllupet. I alt seks kanun er nedskrevet, og den mest kjente er kanun til Lekë Dukagjini, som er mest anvendt i de nordlige områdene av Albania og i Kosovo (Çaro, Bailey & van Wissen 2012, s. 105; De Soto, Gordon, Gedeshi & Sinoimeri 2002).⁴

I rammene av de sterke og patriarkalske normene, eksisterte det tidligere knapt andre former for samliv enn ekteskap, og for kvinner var for eksempel det å skilles fra sin ektefelle eller å motta arv fra farslinjen «utenkelig» (Kaser 2014, s. 100). Selv om sedvaneretten og de mannsdominerte strukturene ble utfordret og forsøkt erstattet av en mer moderne familiestruktur under kommunistregimet fra 1940-tallet og frem mot 1990-tallet, er det flere forskere som peker på at de konservative verdiene ikke lot seg erstatte. Snarere, ifølge historikeren Robert Pichler (som referert i Kaser 2014, s. 104), vokste det frem overlappende strukturer:

[...] traditional social forms as well as the customary law were wiped out formally, but in social reality traditional values and kinship ties remained intact; a syncretistic overlap of traditional and modern social structures was the consequence.

Slektskapssystemet i Albania har vært patrilineært og har således fulgt farslinjen. Avstamning regnet i farslinjen innebærer at arv og eiendom har blitt overført gjennom menn og gjennom farsledd. I et patrilineært system

[...] består storfamilien i sin mest typiske form av mann, hustru, gifte sønner med familie, og ugifte sønner og døtre. Ved sine ekteskap blir døtrene medlemmer av sine menns storfamilie. Så lenge faren lever, er storfamilien en sluttet enhet under hans autoritet, men ved hans død oppløses den, og hver av sønnene blir med tiden overhode for nye storfamilier (Store norske leksikon 2012).

I tråd med dette, har gifte par som oftest bosatt seg hos eller i nærheten av ektemannens familie (se blant annet Kaser 2014, s. 101). I deler av landet, særskilt i nordlige, avsidesliggende og rurale strøk, praktiseres det patrilineære systemet fortsatt (se blant annet Young & Twigg 2009).

De patriarkalske normene har fortsatt stor betydning for familieliv i Albania, selv om sedvanerett i all hovedsak har blitt erstattet av mer moderne former for organisering av familieliv og ekteskapsinngåelse. Det er fortsatt menn som har den dominante rollen i familien, og anslagsvis ni av ti husstander er registrert med mannlige

³ Kun små minoriteter av kristne og muslimer som levde i og rundt byene, fulgte religiøs personlovgivning fremfor sedvanerett (Zaçë 1994-1995, s. 259).

⁴ For utdypende informasjon om sedvaneretten, se blant annet Young & Twigg 2009.

familieoverhoder (INSTAT 2014b, s. 18). Majoriteten av husstandene som har kvinnelige familieoverhoder, finner man i urbane områder (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 20).

2.2 MIGRASJON OG EMIGRASJON

Albania har opplevd en svært omfattende migrasjon fra rurale til urbane strøk siden tidlig på 1990-tallet, og per i dag anslås det at litt over halvparten av befolkningen er bosatt i byer og urbane tettsteder rundt byene. I perioden mellom forrige folketelling i 2001 og folketellingen i 2011, flyttet om lag ti prosent av befolkningen fra landsbygda til urbane bosettinger (INSTAT 2014b, s. 14).

Intern migrasjon i Albania har gjerne blitt omtalt som en «kjedemigrasjon»; omfattende flytting til urbane strøk har ofte blitt satt i gang ved at ett landsbymedlem har flyttet, som regel for å skaffe arbeid og inntekt, for så å bli etterfulgt av slekt og andre i nærmiljøet (se blant annet Çaro et al. 2012, s. 111).⁵ Flyttingen har også ofte skjedd gradvis; fra små landsbygder til tettere bebodde strøk, og omsider til urban forstad (Hazizaj, møte i Tirana, april 2015). Årsakene til migrasjonen er naturligvis sammensatte, men fellesnevner er bedre tilgang til arbeid og inntekt, utdanningsmuligheter og familiegjenforening. Professor Karl Kaser er kun en av mange kilder som har påpekt at arbeidsmigrasjon ved én eller flere familiemedlemmer nærmest har vært en forutsetning for de fleste albanske familiers økonomiske overlevelse (Kaser 2014, s. 98).

Denne typen migrasjon har hatt betydning for hvordan tradisjonelle og patriarkalske normer har «overlevd» i møtet med byene. I forskningsstudiet *Negotiating between Patriarchy and Emancipation: Rural to Urban Migrant Women in Albania* (Çaro et al. 2012, s. 111) vises det til at kjedemigrasjonen i stor grad har innebåret at sosiale nettverk, normer og verdier har blitt med på flyttelasset fra landsbygd til by. Mange har gjenopptatt landsbylivet i byene, og ofte har de etablerte og tradisjonelle kjønnsrollemønstrene overlevd innen byenes mer moderniserte normsystem. Dette innebærer at det også innenfor de urbane miljøene vil være relativt stor variasjon i hvordan patriarkalske normer etterleveres.

Albanernes emigrasjon til utlandet har også vært svært omfattende de siste 20 årene, og er et fenomen som har hatt stor påvirkning på den albanske familiestrukturen. Nesten en halv million albanske borgere har forlatt landet siden 1990. Per 2010 ble det anslått at i overkant av 1,4 millioner albanske borgere var bosatt i utlandet; noe som tilsvarer nesten halvparten av den nåværende befolkningen i antall (INSTAT 2014b, s. 14; World Bank 2010).⁶

Omtrent tre prosent av den albanske befolkningen har forlatt sin ektefelle på grunn av arbeidsmigrasjon, og det er nesten dobbelt så mange menn som kvinner som har reist. Hele tolv prosent av albanske husstander der en eller flere familiemedlemmer har emigrert til utlandet, har barn av emigrantene boende (INSTAT & Institute of

⁵ Mens menn ofte har flyttet først, er det nå i større grad vanlig at beslutningen om å flytte mot byene tas i samråd mellom menn og kvinner. I tiårsperioden mellom de to nevnte folketellingene, har nesten dobbelt så mange kvinner som menn flyttet fra landsbygda – noe som blant annet kan forklares med at kvinner flytter for å gjenforenes med sine menn (INSTAT 2014a, s. 57; Çaro et al. 2012, s. 105).

⁶ Svært mange oppholder seg og jobber i Hellas og Italia (World Bank 2010). Landinfo påpeker ellers at statistikk om migrasjon må sees på som anslag, og at tallene kan være mangelfulle på grunn av uteblitt registrering/nedtegning av migrasjonen.

Public Health 2010, s. 255, 264-265). Arbeidsmigrasjonen kan ha høye sosiale og menneskelige kostnader for en familie og for de familiemedlemmene som blir igjen; ofte dreier dette seg altså om kvinner, og om kvinner som da påtar seg eneansvaret for barnas oppvekst (møter med blant annet Hazizaj, Zenelaga og Gavrilova i Tirana, april 2015; De Soto et al. 2002, s. 46, 96).

Betydningen av emigrasjon for barns oppvekstvilkår omtales nærmere i Landinfos kommende notat om forhold for barn og unge i Albania.

2.3 MODERNISERING, URBANISERING OG HOLDNINGSENDERINGER ETTER 1990

Det har skjedd en gradvis modernisering og urbanisering siden 1990-tallet. Som bemerket i kapittel 2.2, har svært mange migrert fra landsbygd til by, og en betydelig andel familier har deltatt i, eller blitt sterkt påvirket av, emigrasjon til utlandet. Andelen kvinner i utdannings- og arbeidslivet har økt, kjernefamilien har blitt mindre og ekteskapsalderen har gått opp. Kvinner er eldre når de føder sine førstefødte. De mest markante endringene har funnet sted i byene og i de urbane tettstedene.

Det at mange innen familien har fått nye muligheter – kvinner til utdanning og selvstendig inntekt, barn til bedre utdanningsmuligheter – har utfordret patriarkalske familieverdier og holdninger. Noen tidligere «utenkelige» livsvalg har blitt tenkelige.

Antydninger til slike holdningsendringer fremgår av en undersøkelse fra 2013, der omtrent halvparten av respondentene eksempelvis har oppgitt at skilsmisse er moralsk forsvarlig. Hele 84 prosent mener at kvinner har (lik) rett til å skille seg, mens 61 prosent har svart at sønner og døtre bør ha like arverettigheter.⁷ En fjerdedel synes at seksuelt samvær utenfor ekteskapet er moralsk forsvarlig. Samtidig kommer dypt forankrede holdninger til kjønnsrollemønstre til syne; totalt 40 prosent samtykker i at en kvinne alltid må adlyde sin mann (Pew Research Center 2013, s. 80-98).⁸

Statsviter og prodekan ved samfunnsfaglig fakultet på Universitetet i Tirana, Orinda Malltezi, påpekte i møte med Landinfo (Tirana, april 2015) at selv om resultatene som er gjengitt ovenfor synes å tilsi en endring i holdninger til tradisjonelle samlivsformer eller kjønnsrollemønstre, så vil graden av endring avhenge av svært individuelle forhold, og variere fra familie til familie. Patriarkalske holdninger gjør seg fortsatt gjeldende. Hun antok at mange gjerne vil innta en positiv holdning til for eksempel samboerskap før ekteskap i en spørreundersøkelse, men at de fleste vil forholde seg langt mer reservert om det i realiteten dreier seg om egen datter eller sønn. Malltezi opplevde at selv i samfunnslag eller familier der patriarkalske holdninger har mistet noe styrke – der kjønnsrollemønstrene er utfordret – er forventningene til ekteskap fortsatt høye, og familierelasjoner forblir sterke og toneangivende.

⁷ En overvekt av kvinner svarte positivt på dette spørsmålet; 73 prosent kvinner var for like arverettigheter, mot 50 prosent menn som mente det samme (Pew Research Center 2013, s. 98).

⁸ En tidligere undersøkelse, World Value Survey fra 2009 (som gjengitt i Kaser 2014, s. 109-110), viste en tydelig utvikling av befolkningens holdninger til ulike aspekter ved albansk familieliv. Blant annet fremkom at mens kun 1,1 prosent av befolkningen i 1998 mente at det å få barn ikke var avgjørende for en kvinnes selvrealisering, svarte 7,7 prosent det samme bare tre år senere. I 1998 mente 5,1 prosent at ekteskap var en utdatert samlivsform, mens 8,2 mente det samme i 2002. Likeledes økte andelen av befolkningen som godtok eller anerkjente kvinner som enslige foreldre med nesten to prosentpoeng.

Både Malltezi og en annen forsker ved det samfunnsfaglige fakultetet, Blerina Hamzallari, understrekte at det i dag ofte dreier seg om hvilke forventninger og holdninger samfunnet rundt deg har. Om for eksempel foreldre i utgangspunktet aksepterer at en datter blir samboer, velger å leve alene eller ikke å få barn, så vil det avgjørende for foreldre ofte være hvorvidt samfunnet rundt – nærmiljøet – kan akseptere det. Kildene viste til at jo mer befolket byene i Albania, som Tirana, hadde blitt, desto enklere har det blitt å skjule «uvanlighet» – og desto enklere har det blitt å få aksept fra foreldre for moderne livsvalg. Derfor er også moderne samlivsformer og «motstrøms» valg i høy grad urbane fenomener. Hamzallari påpekte at sterke, stereotype kjønnsrollemønstre fortsatt eksisterer, og at gutter og jenter oppdras forskjellig i samsvar med dette (møte i Tirana, april 2015). (Ulike samlivsformer omtales under punkt 2.5 i notatet.)

Representant for UNICEF i Albania, Vera Gavrilova (møte i Tirana, april 2015), mente at de patriarkalske holdningene er i rask endring der det er vilkår for dette. Forskjeller mellom menn og kvinner i utdannings- og arbeidsliv er i ferd med å bli mindre, og flere i samfunnet (fortrinnsvis urbane kvinner) oppnår en større grad av økonomisk uavhengighet.

De siste tiårenes demokratiske prosesser og modernisering, inkludert omfattende endringer i lovverk og reformering av ulike offentlige tjenester, har i teorien hatt som formål å skape slike endringer som Gavrilova referer til. Landinfo snakket imidlertid med kilder i Tirana som mente at samfunnsutviklingen kun i begrenset grad hadde ført til en reell internalisering av mer liberale verdier. Mangelen på genuin endring, ifølge Albanias ombudsmann Igli Totozani (møte i Tirana, april 2015), kan skyldes at lover og reformer (om kvinner og barns rettigheter, familievold og liknende) i hovedsak har blitt utviklet for å tilfredsstille europeiske partnere, fremfor å skape endring i befolkningen.

I tilknytning til omveltninger forårsaket av migrasjon, kommenterte sosiolog og foreleser ved Universitetet i Tirana, Brunilda Zenelaga (møte i Tirana, april 2015), at selv om det er åpenbart at migrasjon har hatt stor påvirkning på familieliv, er det lite som tyder på at samfunnet har inntatt en ekte og markant holdningsendring til for eksempel kvinners rolle i familien. Når det gjelder intern migrasjon, beskrev Zenelaga at det som hadde vokst frem rundt Albanias tettsteder var «constructed city villages, [where migrants] continue their old way of living inside the city». Ombudsmannen, Zenelaga og Gavrilova opplevde alle at nye bosettinger i liten grad samhandler med omkringliggende samfunn: de isoleres, mennesker i bosettingene «forsvinner fra radaren», og de opprettholder tradisjonelle familie- og kjønnsrollemønstre.

Samfunnsendringene over de siste to generasjonene har altså ikke endret det faktum at familien og slekten fungerer som det primære og viktigste nettverket i det albanske samfunnet. Nylig skrev den historiske antropologen Karl Kaser at:

Extended kinship relations, in Albanian contexts, still constitute the basis for informal transactions and the solution of economic and everyday problems in a society, which is tributarily and fragmentarily organized (Kaser 2014, s. 110).

Det å miste eller falle utenom familiens rammer, kan ha betydelige og negative konsekvenser. Professor Kaser argumenterer, basert blant annet på resultatene fra en undersøkelse utført av Verdensbanken om sårbare grupper i Albania, at sårbarhet

«[...] is caused by low social cohesion in Albanian society» (Kaser 2014, s. 110), snarere enn av fattigdom i seg selv. Kasers analyse understøttes av forskeren Ermira Danaj, som hevder at familien – i mangel på tilstrekkelige og fungerende statlige tjenester – er den fremste (og ofte eneste) «provider of social solidarity and support», herunder omsorgstilbud for barn, unge og eldre (Danaj 2014, s. 118).

2.4 GEOGRAFISKE, RURALE OG URBANE VARIASJONER

Mens konservative normsett gjennomgående har hatt stor betydning for familieliv i alle de ulike delene av Albania, finnes det relativt stor geografisk variasjon i hvordan de patriarkalske og patrilineære systemene har blitt praktisert. Familiestruktur og familieliv i de nordlige og rurale områdene i landet anses generelt for å ha et sterkt konservativt og klanbasert preg – i tråd med den før omtalte sedvaneretten. Tradisjoner i de sørlige og sentrale landsdelene beskrives derimot som mindre konservative og mer fleksible (Çaro et al. 2012, s. 105; Kaser 2014, s. 99).

Samtidig som det er klare geografiske variasjoner i hvordan familien er organisert, er det også markante forskjeller mellom by og landsbygd hva gjelder familieforhold og tradisjonsbinding. Mens tradisjoner og det mannlige familieoverhodet har fått en noe mer begrenset innflytelse blant deler av bybefolkningen, er det kun få på landsbygda og i rurale strøk som ikke fortsatt etterlever de tradisjonelle og konservative normene. Flere kvinner på landsbygda har fått større frihet til å velge hvem de vil gifte seg med, men familiepresset rundt ekteskapsinngåelse kan fortsatt være sterkt.

Blant hovedforskjeller mellom urbane og rurale strøk, finner vi uansett at den gjennomsnittlige alderen for ekteskapsinngåelse og førstegangsfødsel er lavere i rurale enn i urbane strøk. Kvinner i rurale strøk føder i gjennomsnitt flere barn enn kvinner i urbane strøk. Tilgang til skoler og utdanningsinstitusjoner er lavere enn i byer og tettsteder, og kvinner på landsbygda har generelt lavere utdanning enn kvinner i byene. Fattigdom er mer utbredt ruralt (se blant annet INSTAT & Institute of Public Health 2010).

2.5 EKTESKAP

Ekteskap er den dominerende samlivsformen i Albania, og de fleste barn fødes innenfor ekteskapet. Folketellingen i 2011 viste at 67 prosent av landets familieenheter bestod av gifte par med barn, som viser en nedgang fra tidlig på 2000-tallet, da hele 79 prosent var gifte par med barn. Landinfo understreker at tallet er basert på registrering av alle borgere over 15 år (altså under lovlig ekteskapsalder), og således er misvisende lavt i forhold til det man kan forvente dersom kun sivilstatus for personer over 18 år regnes. For eksempel viser data fra 2008-2009 at kun mellom én til to prosent av den kvinnelige befolkningen i 40-årene ikke var eller hadde vært gift. Øvrige prosentandeler består av ugifte personer over 15 år (hvor det er flere menn enn kvinner), skilte aleneforeldre (totalt åtte prosent) og enker/enkemenn (majoriteten kvinner: ti mot to prosent) (INSTAT 2014a, s. 22-26; INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 15, 87).

Alder for (førstegangs) ekteskapsinngåelse har holdt seg forholdsvis stabil siden 1990-tallet, og tall fra 2014 viser at gjennomsnittlig ekteskapsalder er 24 år for kvinner og 29,5 år for menn. Menn er gjennomgående eldre enn kvinner ved ekteskapsinngåelse, en trend som også synes å holde seg stabil (INSTAT u.å.a). I gjennomsnitt har menn og kvinner i urbane områder en noe høyere alder ved

ekteskapsinngåelse enn det som er tilfellet for rurale områder (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 15).

Andelen kvinner som gifter seg med menn som er ti eller flere enn ti år eldre enn seg, har økt med 20 prosent siden 2005. Tall fra 2008-2009 viser at omtrent én av fire kvinner mellom 20 og 24 år er gift med menn som er ti eller flere år eldre enn dem selv. Cirka 40 prosent har menn som er mellom fem og ni år eldre enn dem selv. Aldersforskjell mellom ektefeller på ti eller flere år forekommer hyppigere blant par i kystregionen, og er mindre vanlig i de nordlige, rurale områdene (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 92).

Den store majoriteten som gifter seg, har ikke tidligere vært gift, mens en liten andel har vært skilt (fire prosent blant kvinner og nesten syv prosent blant menn). En enda lavere andel på like over to prosent er enker eller enkemenn. Sammenliknende statistikk over inngåtte ekteskap i perioden 1990-2010 viser forholdsvis få endringer i dette mønsteret (INSTAT u.å.b).

2.5.1 Ekteskapets rolle og betydning

Ifølge prodekan Orinda Malltezi ved Universitetet i Tirana er det en forestilling i det albanske samfunnet om at « [...] there are three important things in life: to be born, to marry, and to have children». Forsker ved samme universitet, Blerina Hamzallari, samtykker i at sterke ekteskapstradisjoner fortsatt i høy grad er en realitet – både i rurale og i urbane strøk – normen er «universal marriage, and marriage at a young age» (møte i Tirana, april 2015).

Den sosiale anerkjennelsen som ekteskap gir, blant familie, slekt og i samfunnet, har stor betydning. Sosiologen Brunilda Zenelaga påpekte ovenfor Landinfo (møte i Tirana, april 2015) at «social comparisons» er en vesentlig faktor; det er viktig å få aksept blant andre, å få anerkjennelse av omgivelsene. Albania er et lite land, og mange steder «vet alle alt om alle», noe som gjør at det er viktig «å passe inn». De tre nevnte samtalepartnerne mente at det synes å være særskilt viktig for forrige generasjon (altså generasjonen som nå har fått voksne barn) at unge voksne følger tradisjoner og inngår ekteskap, og foreldre oppmuntrer og oppfordrer til ekteskap.

2.5.2 Samboerskap og forlovelse

Det albanske statistikkbyrået bemerker at økningen av antallet familieenheter (eller par som er registrert som familieenhet) uten barn, sannsynligvis tilsier at det har blitt vanligere for unge par å være samboende før de gifter seg, og at flere venter lenger før de stifter familie (INSTAT 2014a, s. 30). Allerede for ti år siden omtalte forskere at det ikke var helt uvanlig lenger for unge, fortrinnsvis i urbane områder, å bo sammen før de inngikk ekteskap:

[...] though usually managed in secret and seen as a pre-marriage arrangement, as time needed by both partners to get to know each other, or as a preparatory period for marriage, when people get to know the private life of the person to whom they are going to commit for life (Murzaku & Dervishi 2003, 246-247).

Til tross for en økning i antallet samboerskap før ekteskap, har dette uansett vært lite utbredt i Albania. Det er først blant generasjonen som er unge voksne nå, at dette fortrinnsvis urbane fenomenet har bredt noe om seg. I dag blir samboerskap i byene til dels akseptert; prodekan Malltezi (møte i Tirana, april 2015) forsøkte å

oppsummere holdningen blant urbane, utdannede foreldre som «they can accept it when others accept that they accept it (the cohabitation)». Både Malltezi og samtalepartnere i organisasjonen Observatory for Children's Rights (Teršana og Mata, møte i Tirana, april 2015), understreker at holdninger varierer mellom rurale og urbane strøk, og at kultur, holdninger og normer ofte følger med på flyttelasset – «culture comes along with migration».

Likevel følger det ofte klare forventninger til samboerskapet. De fleste vil se på både samboerskap og forlovelse som ensbetydende med ekteskap – «to cohabit equals engagement, and great expectations to marriage» – og kun et fåtall bryter med forventningene (møter med Malltezi, Hamzallari, Teršana og Mata, Tirana, april 2015).

Fordi samboerskap før ekteskapet er langt mer uvanlig (eller ikke er praktisk gjennomførbart) og mindre akseptert på landsbygda, er det mange unge par som benytter anledningen til å flytte sammen når de drar til Tirana for å studere, eller som rett og slett flytter til Tirana *for* å kunne flytte sammen. I Tirana er det «ingen som vet, ingen som kan se», mens samboerskap ikke kan skjules eller fordekkes i mindre byer eller landsbyer, ifølge sosiolog Brunilda Zenelaga (møte i Tirana, april 2015). I tråd med det som fremgår ovenfor om betydningen av sosial aksept, vil det være lettere for foreldre på landsbygda å tillate sine barn å inngå samboerskap dersom det skjer i byen, eller der nærmiljøet ikke behøver å vite om det.

2.5.3 Barneekteskap

Offisielle tall viser at cirka to prosent av den mannlige befolkningen og tre prosent av den kvinnelige befolkningen under 18 år er gift (INSTAT 2014a, s. 27). (Se punkt 3.2 om juridiske betingelser for å inngå ekteskap.) Det er imidlertid sannsynlig at det reelle antallet barneekteskap er vesentlig høyere. Mange barneekteskap reflekteres ikke i statistikken, fordi de ikke registreres eller blir juridisk anerkjent.

Barneekteskap forekommer oftest blant rom (rundt 90 prosent av den totale andelen), og i mindre omfang blant albanere i fattige og avsidesliggende rurale områder. FNs undersøkelser viser at blant rom, forekommer barneekteskapene i hovedsak i marginaliserte romsamfunn, der det kun snakkes romanes, og der man er organisert i store, utvidete familier (UNFPA 2014, s. 6). Ifølge undersøkelser gjennomført av den albanske organisasjonen Observatory for Children's Rights er det vanlig at jenter med rombakgrunn gifter seg allerede ved 13-14 års alder. Gutter med rombakgrunn er som regel noe eldre ved ekteskapsinngåelse. Praksis med barneekteskap blant albanske barn dreier seg nesten utelukkende om jenter mellom 15 og 18 år; guttene/mennene gifter seg generelt sett i en alder mellom 25 og 30 år (Observatory for Children's Rights 2015, s. 51- 52, 56; UNFPA 2014, s. 4).

Per 2010 hadde cirka to prosent av den kvinnelige befolkningen mellom 15 og 19 år født minst ett barn. Av gifte kvinner under 19 år, hadde nesten en fjerdedel født minst ett barn. Andelen mindreårige som føder barn, er mer enn tre ganger så stor i rurale som i urbane strøk (3,8 mot 1,2 prosent), og fenomenet forekommer i langt høyere grad (4,4 mot 1,2 prosent) blant jenter som kun har fullført grunnskoleutdanning sett i forhold til jenter med utdanning utover grunnskolen. Romjenter er også overveiende representert i statistikken, med en gjennomsnittsalder ved fødsel av første barn på 16,9 år (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 58-67; UNFPA 2014, s. 3; CESS 2011, s. 15).

2.5.4 Arrangerte ekteskap og tvangsekteskap

Barneekteskap er ofte arrangert av foreldrene, og forstås ofte i rammen av «å gjøre jenter trygge» (møte med Mina Mata, Observatory for Children's Rights, i Tirana, april 2015). Fattigdom og mangel på alternativer for barn er grunnleggende faktorer, og både FNs utviklingsfond og Observatory for Children's Rights rapporterer om tilsvarende funn – blant annet at ekteskapene blant rom ofte arrangeres for å forhindre at jentene innleder forhold (og mister jomfrudommen) med andre enn fremtidig ektemake. Seksuelt samvær utenom ekteskapet anses å bringe skam på familien. Om jenten allerede har innledet et forhold til en gutt, kan hun bli tvunget til å gifte seg med ham. I avsidesliggende og fattige albanske bosettinger, i tråd med tradisjoner, arrangeres ekteskapene også av familiene. Det er fedrene som tar avgjørelsene, og jenter har ingen bestemmelsesrett over verken ekteskapsinngåelsen eller valg av ektefelle. Mange av jentene sluttet på skolen i 12-13 års alder, for å jobbe hjemme og gjøre seg klare for ekteskap. De forloves i 13-15 års alder, selve bryllupet finner sted noen få år senere og jentene flytter inn i svigerfamiliens bolig. De fleste ektefellene er emigranter og dermed bosatt i andre land. Som regel besøker de sine unge ektefeller og familien to ganger i året (Observatory for Children's Rights 2015, s. 19; UNFPA 2014, s. 4).

FNs utviklingsfond påpeker at mange av barneekteskapene ikke varer, og at det da er akseptert at partene separerer seg og gifter seg på nytt. Tall fra Observatory for Children's Rights bekrefter forekomsten av skilsmisse (i juridisk eller ikke-juridisk forstand) blant barn som gifter seg (UNFPA 2014, s. 5-6; Observatory for Children's Rights 2015, s. 36, 46).

Flere studier har ellers tatt for seg forekomsten av ekteskap mellom kvinner fra Albania og menn fra nabolandet Makedonia. Disse ekteskapene er som regel arrangerte, enten av familie eller av «profesjonelle» ekteskapsformidlere (se blant annet Stojanova 2013; Rukaj 2010).

2.5.5 Ekteskap på tvers av etnisitet, religion eller nasjonalitet

Landinfo har ikke funnet offisielle tall over hvor mange som gifter seg med en av en annen religion eller etnisitet. En nylig undersøkelse tyder imidlertid på at majoriteten av den albanske (musliske) befolkningen ikke anser ekteskap med personer av en annen tro som videre problematisk; 77 prosent mente det var uproblematisk dersom en sønn giftet seg med en av kristen tro, mens 75 prosent var tilsvarende komfortable med at en datter giftet seg med en kristen (Pew Research Center 2013, s. 124). Forskeren Gilles de Rapper (2008, s. 34) sine studier fra det sørlige Albania har vist at blandingsekteskap mellom kristne og muslimer forekommer unntaksvis, og er blitt mer vanlig etter annen verdenskrig og i byene.⁹

⁹ Forsker ved Universitetet i Oslo, Cecilie Endresen, skriver at dersom en ortodoks kristen og en ikke-ortodoks kristen ønsker å inngå et religiøst ekteskap i den ortodokse kirken, må den ikke-ortodokse parten konvertere. En katolikk som gifter seg med en ikke-katolikk kan inngå et religiøst ekteskap dersom partene forsikrer at eventuelle barn blir oppdratt som katolikker. Ifølge Koranen kan en muslimsk mann gifte seg med en ikke-muslimsk kristen eller jødisk kvinne, men tilsvarende gjelder ikke for muslimske kvinner. Endresen viser videre til at de religiøse lederskapene er positive til blandingsekteskap (2012, s. 19).

Ekteskap utenfor egen etnisk gruppe forekommer meget sjelden blant rom og egyptere (De Soto et al. 2005, s. 18).¹⁰

En forholdsvis liten andel albanere gifter seg med personer av en annen nasjonalitet. Blant disse er ekteskap mellom kvinner fra Albania – ofte fra de nordlige områdene – og menn fra nabolandet Makedonia. Tall fra nabolandet Makedonia viste at det i 2013 ble inngått 183 ekteskap mellom slavisk-makedonske menn og albanske kvinner (SSO 2014, s. 15).¹¹

Ifølge Brunhilda Zenelaga, sosiolog ved samfunnsfaglig fakultet på Universitetet i Tirana, er det Likevel slik at selv om mange i teorien kan akseptere ekteskap på tvers av etnisitet, nasjonalitet eller tro, tilsier øvrige erfaringer og studier at de fleste albanere vil foretrekke å gifte seg med en albansk partner. Orinda Malltezi, statsviter og prodekan ved samme fakultet, har i forlengelse av dette kommentert at det tradisjonelt sett har vært en åpenhet og aksept i det albanske samfunnet for ekteskap på tvers av religion, og at det fortsatt eksisterer en «praktisk og pragmatisk» holdning til slike ekteskap (møte i Tirana, april 2015).

2.6 FØDSLER OG FAMILIEENHETER

Den gjennomsnittlige familieenheten i Albania består av mellom tre og fire personer. Kvinner føder i gjennomsnitt færre barn enn tidligere, noe som vises tydelig ved sammenligning av folketellingsmaterialet: i tiårsperioden fra 2001 til 2013 gikk antallet fødsler ned med hele 32 prosent. Mens en kvinne i fødselsdyktig alder i gjennomsnitt fødte tre barn i 1990, var gjennomsnittet redusert til 2,3 i 2001 og videre til 1,8 i 2013. Kvinner i rurale strøk føder i gjennomsnitt flere barn enn kvinner i byene, og familieenhetene er derfor også generelt sett større (INSTAT 2014b, s. 13; INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 54).¹²

Gjennomsnittsalderen for førstegangsfødende følger alder for ekteskapsinngåelse; de fleste føder sitt første barn kort tid etter ekteskapsinngåelsen eller i nært påfølgende år, altså innen fylte 30 år. I henhold til nylige undersøkelser, tar det i gjennomsnitt omtrent to år fra en kvinne føder sitt første barn til hun føder sitt andre barn, og kun 15 prosent av kvinner føder sitt andre barn innen ett år etter første fødsel. Kvinner i de nordlige, rurale områdene har kortere fødselsintervaller enn kvinner i urbane områder (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. xxvi).

Blant annet som følge av migrasjon, har Albania et betydelig antall mindreårige som på midlertidig eller permanent basis lever uten sine foreldre. Som regel tas disse barna hånd om av nær familie eller slekt. Tall fra 2010 viste at tre prosent av alle albanske husstander har tatt til seg barn som av ulike grunner ikke kan bo med sine

¹⁰ Studier fra 2005 (De Soto et al. 2005, s. 18) viste at 95 prosent blant rom og 74 prosent blant egyptere foretrakk ekteskaps partnere fra egen etnisk gruppe.

¹¹ Kvinnene fra Albania er som regel kristne, fra nord, fra strøk der det er lav mannlig befolkning i gifteklar alder, og har vært villige til å flytte fra Albania og bosette seg på den makedonske landsbygda med sine nye, og som regel mye eldre, ektemenn. Ofte vil den bakenforliggende årsaken til slike ekteskapsinngåelser være «mangel» på ektemaker – kvinner eller menn – som gjør at man må søke partner utenfor de tradisjonelle geografiske rammene (Stojanova 2013; Rukaj 2010).

¹² Den nasjonale helseundersøkelsen viste at blant gifte kvinner, hadde tolv prosent ett barn, 39 prosent hadde to barn, 27 prosent hadde tre barn, mens 15 prosent hadde fire eller flere barn (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 58). Når det nasjonale gjennomsnittet på undersøkelsestidspunktet lå på cirka to barn per kvinne, tilsier altså dette at det er markante forskjeller mellom geografiske områder og mellom urbane og rurale strøk.

foreldre (foreldreløse barn, barn av migranter eller fosterbarn). Det reelle tallet er sannsynligvis høyere enn dette, fordi svært mange barn som bor hos slekt eller familie, ikke er registrert bosatt borte fra sine foreldre (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 15).

2.7 STØRRELSEN PÅ HUSSTANDER

Det har skjedd vesentlige endringer i størrelsen på albanske husstander¹³ i løpet av bare noen få generasjoner. Storfamiliene har tradisjonelt sett bodd samlet – det finnes endog beretninger fra tidlig på 1900-tallet om familiehusstander som kunne telle opp mot 100 personer i enkelte områder nord i Albania, der de patriarkalske, patrilineære og konservative normene har stått særlig sterkt. Den langt mer typiske husstanden i tiden rundt første verdenskrig, bestod derimot av fem til seks medlemmer, og kun omtrent en tiendedel av husstandene talte mer enn ti personer. Rundt 80 prosent av befolkningen var på den tiden bosatt i rurale strøk, og nesten halvparten bodde i felles bolig med familie og utvidet familie, i tråd med den patrilineære strukturen.

I perioden frem til i dag har den typiske husstanden blitt vesentlig mindre: i 2011 hadde antallet medlemmer i hver husstand sunket til 4,2 personer i rurale husstander, mens husstandene i byene i gjennomsnitt bestod av 3,6 personer. Det nasjonale gjennomsnittet er 3,9 personer.

Dagens husstand er også annerledes organisert enn tidligere. Mens det tradisjonelt har vært vanlig at flere generasjoner i familien har bodd sammen i felles bolig, utgjør en slik sammensetting i dag kun om lag ti prosent av det totale antallet husstander. De fleste husstandene – omtrent 80 prosent – består i dag av små kjernefamilier. Av denne typen husstand, består hoveddelen av gifte par med barn (67 prosent), gifte par uten barn (25 prosent)¹⁴ eller enslige foreldre med barn (åtte prosent, hvorav syv prosent er enslig mor med barn). Omsider utgjør enslige personer eller personer uten familieband som bor sammen, de øvrige ti prosentene (INSTAT 2014a, s. 29-30; Kaser 2014, s. 100-101).¹⁵

Det er vanlig at unge bor hos sine foreldre inntil de gifter seg, og noen vil også fortsette å bo i familiens bolig etter inngått ekteskap. Mange unge par starter sitt samboerskap i mannens familiehjem, sammen med de som vil bli kvinnens svigerforeldre. Tidligere har det å bosette seg med familien på farssiden vært begrunnet med normer og tradisjoner, og til dels er dette fortsatt gjeldende. Samtidig kan slike bosituasjoner i dag forklares med den økonomiske situasjonen; svært mange unge har ikke anledning til å skaffe seg egen bolig.¹⁶

¹³ En husstand kan bestå av kjernefamilien, flere kjernefamilier sammen, kjernefamilien med utvidet familie eller av personer med eller uten familiære bånd som bor sammen. Medlemmer i en husstand tilsvarer altså antallet personer som bor i samme boligenhet.

¹⁴ Det albanske statistikkbyrået påpeker at de 25 prosentene «may intend to have children but have not yet done so» (INSTAT 2014a, s. 30).

¹⁵ Funn fra den nasjonale helseundersøkelsen i 2011 viste at flere enn fire av fem barn bor med begge biologiske foreldre. Ett av ti barn bor med sin mor (mens far er i live), mindre enn én prosent bor med sin far (mens mor er i live), mens én prosent bor verken med mor eller far (begge i live). Kun svært få barn opplever at begge biologiske foreldre er døde, mens totalt er det tre prosent av barn under 18 år som har mistet én av sine foreldre (INSTAT & Institute of Public Health 2010, s. 20).

¹⁶ For en mer utdypende beskrivelse av boligsituasjonen for unge, også inkludert tall fra folketellingen der boligmonstre basert på alder og kjønn fremgår, se Danaj 2014, s. 127-128.

Som tidligere bemerket (punkt 2.5.2), er det imidlertid ikke lenger en selvfølge at nygifte par blir boende sammen med familien på farssiden, og det finnes også flere som er samboende uten å være gift.

2.8 SKILSMISSE

Det har skjedd en økning i antallet skilsmisser i løpet av de siste 20 årene. I underkant av 18 prosent av ekteskap endte i skilsmisse i 2014.¹⁷ Tilsvarende tall for 2001 var 9,6 prosent (INSTAT u.å.d).

De nylige meningsmålingene som ble vist til under punkt 2.3, viser at om lag halvparten av respondentene i dagens Albania anser skilsmisse som moralsk forsvarlig. En overveiende majoritet mener at kvinner, på lik linje med menn, skal kunne velge å skille seg (Pew Research Center 2013, s. 80-99). Når tallene her viser en delt holdning blant befolkningen når det gjelder skilsmisse, må det uansett tas hensyn til regionale og geografiske forskjeller – for eksempel har skilsmisse en lavere aksept i rurale og tradisjonelle områder. Selv om de fleste respondentene i nevnte undersøkelse svarer at menn og kvinner bør kunne søke skilsmisse på likefot, er det også klart at det i særlig grad er skilte kvinner som vil kunne møte sosiale fordommer og mangel på aksept for å bryte ut av et ekteskap (se også punkt 2.10.3).

I likhet med samboerskap, omtales skilsmisse som et fortrinnsvis urbant fenomen av Landinfos kilder (møter med Hazizaj, Malltezi, Tershana og Mati i Tirana, april 2015). Statsviter Orinda Malltezi viser til at samfunnets holdninger til skilsmisse i bystrøkene har endret seg, og at det å skille seg ikke lenger nødvendigvis er forbundet med skam. I samsvar med dette, anslår jurist og leder av Children's Human Rights Center of Albania (CRCA), Altin Hazizaj,¹⁸ at mange ektepar i byene skiller seg, mens skilsmisse nærmest ikke forekommer på landsbygda. Etter hans erfaring finnes det få moralske motforestillinger til skilsmisse blant det moderne, utdannede og til dels økonomisk uavhengige befolkningssegmentet i for eksempel Tirana, og mange (både kvinner og menn) vil ha økonomisk og praktisk mulighet til å skille seg her. Ifølge Hazizaj har migrasjon mot urbane steder endret både holdninger og de sosioøkonomiske mulighetene til å skille seg blant flere lag i befolkningen.

Situasjonen er annerledes i rurale strøk, noe som påvirker det (nasjonale) gjennomsnittlige skilsmissetallet. På landsbygda er det svært mange som ikke har reell økonomisk eller praktisk mulighet til å skille seg, etablere seg på nytt og klare seg økonomisk alene. Derfor tar det også lenger tid før holdningene til å bryte ut av samliv endrer seg her (møter med Hazizaj, Malltezi og Tershana i Tirana, april 2015). Elma Tershana, leder av Observatory for Children's Rights (møte i Tirana, april 2015), påpeker også at det i rurale strøk ikke finnes offentlige tjenester eller annen form for bistand til skilte kvinner, slik at avhengigheten av støtte fra familien blir avgjørende.

Kvinner flytter som oftest tilbake til sine foreldre etter samlivsbrudd. Dersom kvinnen har omsorg for barn, både i rurale og urbane strøk, vil hun ofte etterlate

¹⁷ Sammenlignbart tall fra Norge er 40 prosent. Norge hadde på 1950-tallet en skilsmisserate på 16 prosent (SSB 2014).

¹⁸ I sitt arbeid som jurist, har Hazizaj deltatt i skilsmisseforhandlinger og barnefordelingssaker i domstolen.

barna hos besteforeldrene (sine egne foreldre), mens hun selv reiser til bystrøk for å arbeide (møter med Hazizaj, Malltezi og Gavrilova i Tirana, april 2015).

I en studie utgitt av Verdensbanken i 2005, ble det indikert at skilsmisse var mer akseptert blant rom og egyptere enn blant albanere. Studien tilsa at skilte kvinner kan gifte seg på nytt, forutsatt en den nye ektemannen også har vært gift og skilt. Også romkvinner som skiller seg, flytter som regel tilbake til sine foreldre. I de fleste tilfellene blir barna med og forsørgeres av mors familie etter skilsmissen (De Soto et al. 2005, s. 32).¹⁹

Barnefordeling og skilsmisseoppgjør omtales nærmere under punkt 3.3.

2.9 GJENGIFTE

I en rapport fra 2014 (INSTAT 2014d, s. 87, 88) kommenterer det albanske statistikkbyrået at det er registrert en nedgang i antall gjengifte i den siste 20-årsperioden. Den siste folketellingen viste at omtrent 60 av 1000 skilte menn/enkemenn giftet seg på nytt, mens et markant lavere antall – 8 av 1000 – skilte kvinner/enker inngikk nytt ekteskap. Den overveiende majoriteten som gifter seg på nytt, både blant kvinner og menn, er fraskilte. Omtrent to prosent av dem som inngår ekteskap for annen gang, er enker eller enkemenn (INSTAT u.å.b).²⁰

Ut fra erfaring med skilsmissesaker, hevdet jurist og leder for CRCA, Altin Hazizaj, at det er uvanlig at kvinner som er tildelt omsorg etter skilsmisse, gifter seg på nytt, i hvert fall så lenge barna fortsatt er små. Han mente at det er en utbredt oppfatning av at kvinner da skal ta seg av barna, og utelukkende fylle denne omsorgsrollen. Menn gifter seg gjerne igjen – uten «karantenetid». Akademikere fra Universitetet i Tirana (Malltezi og Hamzallari, møte i Tirana, april 2015), bekrefter dette inntrykket av at gjengifte blant skilte kvinner og enker forekommer relativt sjeldent. Blerina Hamzallari påpeker imidlertid at det gjerne kan være forskjeller mellom skilte kvinner og enker; mens det er svært uvanlig at skilte kvinner inngår nytt ekteskap, har det tidligere vært en tradisjon at man «i solidaritet» med enken, forsøkte å finne en ny partner som hun kunne gifte seg med. Dette kan tyde på at «aksepten» for gjengifte blant enker er høyere enn for fraskilte kvinner.

2.10 KVINNERS ROLLE OG STATUS I FAMILIEN

Lovverket likestiller menn og kvinner i forbindelse med ekteskap, skilsmisse og barneomsorg. I virkeligheten vil det imidlertid ofte være avstand mellom teori og praksis. Praksis vil være påvirket av tradisjoner, forventninger og innarbeidede kjønnsrollemønstre – og av de økonomiske realitetene som kvinner og menn i Albania er omgitt av.

Kvinner i familien påvirkes negativt av dårlige økonomisk forhold, høy arbeidsledighet og migrasjon, som er medvirkende årsaker til at stereotype og patriarkalske holdninger ovenfor kvinner fortsatt gjør seg gjeldende i store lag av befolkningen (se blant annet Kaser 2014; Danaj 2014; De Soto et al. 2002, s. 46, 96).

¹⁹ Når det gjelder skilsmisser blant rom, er det viktig å presisere at – siden mange ekteskap ikke er juridisk anerkjent eller registrert – så er heller ikke skilsmisene registrert. Samboerskap og samliv regnes, som tidligere omtalt i notatet, ofte som ekteskap, og det å gå fra hverandre som skilsmisse.

²⁰ Merk at andelene ikke tar hensyn til ulikhet i alder (for eksempel hvor mange unge som inngår i kategorien skilte, mot hvor mange eldre – og ikke lenger gifteklare – som inngår i kategorien enker/enkemenn). At den overveiende majoriteten som gifter seg på nytt er fraskilte, er således ikke oppsiktsvekkende.

Det kan være betydelige forskjeller i levevilkårene for kvinner i urbane og i rurale strøk. Kvinner på landsbygda har generelt sett en mer utfordrende livssituasjon og er oftere berørt av fattigdom enn kvinner i byene; de har dårligere tilgang til helsetjenester, utdanning og arbeidsmarked, og de som er gift med arbeidsmigranter, blir ofte alene om å ta seg av gårdsbruk og barn. I en rapport fra FNs komité for avskaffelse av kvinnediskriminering påpekes det at – til tross for likeverd i loven – så blir rurale kvinner sjeldent ansett som familieoverhode på gårdsbruket, med mindre de er enker, skilt eller når ektefellen har «long left the farm to go abroad» (CEDAW 2014, s. 45).

2.10.1 Kvinner på arbeidsmarkedet

Det anslås at like under 15 prosent av befolkningen lever i fattigdom per 2014, og det offisielle arbeidsledighetstallet ligger på omtrent 13 prosent. De reelle tallene over arbeidsledige og fattige antas å være høyere, noe som blant annet indikeres ved det økende antallet familier som mottar statlig økonomisk assistanse – i enkelte områder regnes det at ett av to barn bor i familier i en svært utsatt økonomisk livssituasjon.²¹ Kvinner utgjorde 45 prosent av Albanias offisielt registrerte arbeidstagere per 2013 (INSTAT 2014c; INSTAT 2014b, s. 63).

Ved siden av generell arbeidsledighet, forårsaker mangelen på offentlige permisjonsordninger og omsorgstilbud – fra barnehager til gamlehjem – at mange kvinner ikke deltar på (eller trekker seg fra) arbeidsmarkedet, fordi de må sørge for barn, unge og gjerne eldre hjemme (Danaj 2014, s. 129).

I samtale med Landinfo (Tirana, april 2015), viste CRCA-leder Altin Hazizaj til at mange skilte kvinner etterlater barn hos sine foreldre, for så å dra til bystrøk for å jobbe og sørge for underhold til barna. Dette understøttes av nylige studier som viser at nettopp skilte, separerte og enslige kvinner (herunder enker) utgjør en betydelig andel av kvinnene på det formelle arbeidsmarkedet:

Among women, those who are divorced, separated or widowed are most likely to be employed (about 45 percent), followed by women who are married or cohabiting (35 percent). This pattern can be explained by the fact that previously married women are likely to be single mothers and, therefore, heads of households and the main income earners in the family (INSTAT & Public Institute of Health 2010, s. 46).

Det er omtrent dobbelt så sannsynlig (40 mot 22 prosent) at kvinner i urbane strøk deltar på det formelle arbeidsmarkedet, enn kvinner fra rurale strøk (INSTAT & Public Institute of Health 2010, s. 47).

2.10.2 Kvinner og eiendom

Familieloven av 2003 likestiller kvinner og menn med hensyn til eiendomsforhold og ekteskap (art. 66-122). I henhold til lovens art. 66, skal eiendom/verdier anses å være felles, med mindre en av partene «proves its personal character» (art. 76). Men disse formelle juridiske rettighetene kommer gjerne i konflikt med tradisjonelle sedvaner:

²¹ *Ndhime Ekonomike*, eller økonomisk assistanse, er et statlig program rettet mot vanskeligstilte familier. Anslagsvis mottar 80 000 familier økonomisk assistanse (e-post Ministry of Social Welfare and Youth, mai 2015). Programmet vil bli omtalt nærmere i Landinfos kommende notat om situasjonen for barn og unge i Albania.

Under customary rules, when a son leaves the household, he does not forfeit his rights to the land. However, when a daughter marries and leaves her natal household, she loses her rights to the family land. Heirs of the land are most often sons, while daughters are encouraged to give up their inheritance rights. Based on patrilineal and patrilocal norms, the birth family's land is thought of as unnecessary for women because they will have access to their husband's family's land (Stanley & Di Martino 2012, s. 5).

Det har også vært relativt lav bevissthet i offentligheten og blant kvinner i Albania – både på landsbygda og i byene – om rettighetene kvinner har til eiendom, og om at partene ved inngåelsen av ekteskap skal avtale eiendomsforhold (Danaj 2014, s. 130; Stanley & Di Martino 2012, s. 5-6; CEDAW 2014, s. 46).²² Et resultat av dette er at kvinner etter ekteskapsinngåelse ikke alltid har tilgang til jordeiendommer, ikke settes opp som eiere (eller deleiere) av eiendom eller som arvemottaker av eiendom.

Men fordeling av eiendom ved skilsmisse følger også det urbane/rurale skillet. Ifølge Altin Hazizaj (møte i Tirana, april 2015) vil kvinner i byene oftere kreve skilsmisseoppgjør enn kvinner på landsbygda, og han kjente ikke til at de som krevde oppgjør generelt sett blir urettmessig behandlet. Selv om noen kvinner vil kreve oppgjør, er det andre kilder som hevder at mange kvinner ikke krever å få oppfylt rettighetene de har til felles eiendom ervervet av partene i ekteskap. At få stiller slike krav har å gjøre med tradisjon, men det begrunnes også med at juridiske prosedyrer og saksomkostninger er kostbart (Danaj 2014, s. 130; Stanley & Di Martino 2012, s. 5-6).

Siden kvinner på landsbygda uansett skiller seg i langt mindre grad, er det også færre eksempler på slike skilsmisseoppgjør der. Hazizaj hadde ikke konkrete data, men antok av erfaring at kvinner i slike tilfeller sjelden vil kreve fordeling av eiendom, også fordi eiendom gjerne vil dreie seg om farsselektas jordbruk/gård.

Samtidig som det tradisjonelt har vært et fåtall kvinner som har arvet eiendom, viser tallene i dag en tydelig økning i andelen kvinner som faktisk arver eiendom: fra omtrent 39 prosent i 2011 til nesten 50 prosent i 2013 (tall fra Verdensbanken, som gjengitt i CEDAW 2014, s. 43). Hvor mange som ikke bare formelt sett, men også i praksis, blir ansett som eiere er Likevel usikkert. FN påpeker at kvinner som for eksempel har arvet land fra sin far, verken har tilgang til eller nytte av arven idet de er bosatt med sin ektefelle i en annen husstand. I tråd med tradisjoner og sedvane, finnes det også tilfeller der det forventes at kvinner som står som rettmessige eiere av landeiendom, skal overgi eiendommen til sin farsselekt idet hun gifter seg (CEDAW 2008, s. 99, 108).

2.10.3 Skilte kvinner, enslige mødre, ugifte kvinner og enker

Ekteskapsbrudd kan være svært problematisk for kvinner som ikke har egne økonomiske midler, eiendom eller annen form for bistand, noe som mange ikke har. Kvinner som skiller seg, uavhengig av om de tildeles foreldrerett for eventuelle barn, må som regel flytte ut av familiehjemmet. Majoriteten av albanske kvinner flytter tilbake til sine foreldre (møter med Hazizaj, Malltezi, Tershana og Mati i Tirana, april 2015; Danaj 2014, s. 130). Kvinner i vanskelige situasjoner, forårsaket av for

²² En studie viser at kun omtrent 30 prosent av kvinner er kjent med fordelene av felles eiendomsregistrering (Stanley & Di Martino 2012, s. 5).

eksempel skilsmisse, benytter seg ofte av det utvidete familienettverket til å sørge for omsorg for barn. Der det ikke finnes noe nettverk, kan barn plasseres i statlig institusjon (Gavrilova, møte i Tirana, april 2015). Barnefordeling etter skilsmisse omtales nærmere under punkt 3.3.1.

Antallet aleneforeldre har økt siden begynnelsen av 2000-tallet, og per 2011 bestod åtte prosent av landets familieenheter av enslige foreldre med barn. Majoriteten (syv prosent) av disse var enslige mødre (INSTAT 2014a, s. 30). Antallet aleneforeldre omfatter både de som er skilt, er enker eller enkemenn eller som ikke bor sammen med den andre barneforelderen av andre årsaker (som for eksempel migrasjon).

Kilder som Verdensbanken har videre påpekt at skilte kvinner *uten* barn kan være i en tilsvarende utsatt posisjon. Det kan være vanskelig å gifte seg på nytt, det kan være problematisk å få komme tilbake til sin opprinnelige familie eller å bosette seg alene – «their family considers them a shame and/or economic burden» (som sitert i Kaser 2014, s. 110).

Situasjonen for ugifte kvinner (med eller uten barn) vil også avhenge av geografi, sosial status og økonomiske variabler.²³ Og, også her kan konsekvensene av migrasjon spille inn – som blant annet den makedonske økonomen Meri Stojanova viser til i sine studier om ekteskap på tvers av nasjonalitet:

Exposure to social ridicule and rejection is present in cases when after the engagement the fiancé leaves Albania to work abroad. After many years of absence in numerous cases it never comes to a conclusion of marriage, so the girls remain in a very disadvantaged position, without any opportunity to enter other marriage in the local community (Stojanova 2013, s. 283).

Stojanova bemerker at i slike tilfeller, hender det at kvinnen gifter seg med en person fra et annet område eller miljø, gjerne også med noen av en annen tro.

Omtrent ti prosent av den kvinnelige befolkningen i Albania er enker, mot to prosent enkemenn i den mannlige befolkningen. I aldersgruppen over 70 år, er nær seksti prosent av kvinnene enker, sammenliknet med rundt 15 prosent av mennene (INSTAT 2014a, s. 26).

Omtrent hver tiende albanske husstand har kvinnelig familieoverhode. Disse husstandene har tradisjonelt vært fattigere enn husstander med mannlige overhoder. Fattigdomsraten er også jevnt høyere blant husstander bestående av enslige foreldre med barn, enn i husstander med to foreldre (UN Women 2014, s. 80; INSTAT & Institute for Public Health 2010, s. 19).

²³ Young & Twigg (2009, s. 123) skriver at i områder i Nord-Albania, der sedvanerett fortsatt veileder familieliv, plasseres:

[...] honour at the centre of decisions and behaviour viewed as tainting honour places the entire family in shame. In the unusual situation of a single woman bearing a child, it would be hidden either by the child being brought up by relatives or (much less likely) by the mother finding some means to emigrate. The shame brought to a family by a daughter bearing an illegitimate child is so extreme that fathers and brothers may feel compelled to kill the mother.

3. INNGÅELSE AV EKTESKAP OG SKILSMISSE

3.1 FAMILIELOVEN AV 2003

I 2003 vedtok den albanske lovgivende forsamling en ny familielov, som ble godkjent 8. mai 2003 av det albanske parlamentet. Loven blir heretter omtalt som familieloven av 2003.

I henhold til loven, er menn og kvinner fullt ut likestilt, og har de samme rettighetene i forbindelse med ekteskap, skilsmisse, barneomsorg og eiendomsforhold.

Familieloven av 2003 viderefører prinsippet om borgerlig vielse. Vigselsmyndigheten ligger hos tjenestemann ved det sivile registreringskontoret (folkeregisteret) (Familieloven 2003, art. 8). Religiøse ledere har ikke vigselsmyndighet. Partene kan imidlertid inngå religiøse ekteskap, eventuelt få ekteskapet velsignet av religiøse ledere, men religiøse ekteskap har ingen sivilrettslig gyldighet.

3.2 BORGERLIG EKTESKAP

Kun borgerlige vielser er juridisk anerkjent i Albania. Vigselsmyndigheten er plassert hos offentlige tjenestemenn innenfor det kommunale forvaltningsapparatet.

3.2.1 Kunngjøring av ekteskapsinngåelse

Før partene kan inngå ekteskap, vil folkeregistreringskontoret der partene har vært bosatt de siste seks månedene kunngjøre forestående inngåelse av ekteskap. Ekteskapet kan tidligst inngås ti dager etter slik kunngjøring. Det må fremlegges fødselsattest og dokumentasjon på at det ikke foreligger hindre for inngåelse av ekteskapet. Partene kan være representert av en fullmektig (Familieloven 2003, art. 15-19). Familieloven av 2003 har bestemmelser om hvordan innvendinger mot inngåelse av ekteskap skal fremlegges og behandles (art. 20-32).

Albansk lovgivning har ingen bestemmelser knyttet til forlovelse. En forlovelse har ingen rettslig betydning, og opphevelse av en forlovelse innebærer ingen rettslige reaksjoner.

3.2.2 Betingelser for å kunne inngå ekteskap

Ifølge familieloven av 2003 må visse betingelser være oppfylt for at ekteskapet skal være gyldig:

- Begge parter må være over 18 år. Dersom det foreligger tilstrekkelig gode grunner for det, kan det gis tillatelse til at ekteskap kan inngås av parter under 18 år. Hvilke forhold som gjør at man kan tillate ekteskap for parter under 18 år, er ikke listet i loven, men overlates til domstolens skjønn (art. 7).²⁴
- Ekteskapet må være inngått av fri vilje (art. 8).

²⁴ FNs utviklingsfond (UNFPA) eksemplifiserer at dette kan dreie seg om tilfeller der en kvinne under 18 år er gravid, eller når den kommende ektefellen er en emigrant som ønsker å inngå ekteskap med en person under 18 år. (Landinfo forstår det siste som å kunne innebære at vedkommende ønsker å inngå ekteskap før han forlater landet.) UNFPA viser videre til at i henhold til sivilrettsloven, oppnår en person som gifter seg innen fylte 18 år full juridisk status som myndig ved ekteskapsinngåelsen. Dette innebærer at personen for eksempel oppnår rett til å inngå juridisk bindende avtaler, motta helsetjenester uten foreldres samtykke og til å registrere barnefødsler (UNFPA 2014, s. 2-3).

- Begge parter må være til stede ved inngåelsen av ekteskapet (art. 8).
- Tidligere ekteskap må være ugyldig eller opphørt (art. 9).
- Begge parter må være mentalt friske (art. 12).
- Ekteskap mellom personer i nær familie tillates ikke. Ekteskap er ikke tillatt mellom søsken eller med onkler, tanter, nevøer og nieser eller mellom fettere og kusiner (med mindre det foreligger tilstrekkelig gode grunner for det) (art. 10).²⁵
- Partene må være av forskjellig kjønn (art. 7).

3.2.3 Ugyldiggjøring

Et ekteskap inngått i strid med betingelsene kan kjennes ugyldig av domstolen. Et ekteskap er for eksempel ugyldig dersom én eller begge parter er blitt truet eller tvunget til å inngå ekteskap. Det er kun den parten som er blitt truet eller tvunget, som kan fremme anmodning om ugyldighet. Anmodningen om ugyldiggjøring må skje innenfor visse tidsfrister (art. 37, jf. art. 44).

Et ekteskap kan likeledes kjennes ugyldig dersom en av partene har holdt tilbake vesentlige opplysninger eller lurt sin partner, slik at ekteskapet ble inngått på uriktige premisser. Landinfo forstår bestemmelsene dit hen at det bare er den forurettede part som kan fremme anmodning om ugyldiggjøring. Anmodningen må også her skje innenfor visse tidsfrister (art. 34, jf. art. 44 og 45). Tilsvarende gjelder for ugyldiggjøring grunnet alvorlig mental lidelse (art. 35, jf. art. 46).²⁶ Det er likeledes slik at et ekteskap som ikke er inngått med den hensikt at partene skal leve sammen som mann og hustru, kan kjennes ugyldig (art. 36).

Et ekteskap der en eller begge av partene var under 18 år ved inngåelsen av ekteskapet, kan ikke kjennes ugyldig dersom partene har fylt 18 år, dersom kvinnen er gravid eller paret har fått barn sammen (art. 39).

3.2.4 Plikter og rettigheter

I henhold til familieloven av 2003 har menn og kvinner samme plikter og rettigheter i ekteskapet. De skal opptre lojalt overfor hverandre, støtte hverandre moralsk og materielt, samt samarbeide for familiens felles interesser. Begge ektefeller er forpliktet til å oppdra barna (art. 50, 53 og 54).

En gift kvinne kan ta familienavnet til sin ektefelle. Barn skal ha samme etternavn som foreldrene. Dersom foreldrene har forskjellige etternavn, skal barnet ha det etternavnet partene er blitt enige om. Uten slik avtale vil barnet få farens etternavn (art. 51 og 52).

Partene er forpliktet til å ha samme bopel basert på gjensidighet. Dersom partene ikke kommer til enighet, skal domstolen megle eller utarbeide en løsning om felles bopel (art. 55).

²⁵ Ekteskap er heller ikke tillatt mellom svigerfar og svigerdatter, svigermor og svigersønn, ei heller mellom steforeldre og stebarn (Familieloven 2003, art. 11). Loven har også en bestemmelse som regulerer at ekteskap ikke er tillatt mellom adoptivbarn og adoptivforeldre eller med ektefelle til adoptivforeldre, mellom adopterte barn i en familie eller mellom adoptert barn og andre barn i familien. Bestemmelsene i familieloven art. 10 gjelder tilsvarende for adoptivbarn (Familieloven 2003, art. 14.)

²⁶ Det er utelukkende bestemmelsene i art. 44 og 46 som har vilkår knyttet til tidsfrister.

Dersom en av partene ikke oppfyller sine forpliktelser, kan domstolen etter anmodning fra den andre parten godkjenne visse hastetiltak. Disse må være spesifisert, og tidsrommet for tiltakene må ikke overstige tre år (art. 61).

3.3 BORGERLIG SKILSMISSE

Ekteskap kan opphøre ved at en av ektefellene dør, ved at en av ektefellene blir erklært antatt død eller ved oppløsning av ekteskapet (Familieloven 2003, art. 123).

Menn og kvinner har samme rett til å søke om skilsmisse. Domstolene har myndighet til å avgjøre hvorvidt en skilsmisse skal innvilges eller ikke.

Skilsmissekriteriene i henhold til familieloven av 2003 er:

- Partene kan anmode om skilsmisse dersom de har levd separat i tre år (art. 129). Domstolen kan imidlertid avslå søknaden, dersom oppløsningen av ekteskapet vil ha alvorlige moralske og materielle konsekvenser for barna eller en av ektefellene (art. 130).
- Partene kan fremme anmodning om skilsmisse grunnet kontinuerlig krangling, mishandling, alvorlige fornærmelser, utroskap, uhelbredelig mental lidelse, ilagt lengre fengselsstraff eller andre årsaker som innebærer gjentatte brudd på de ekteskapelige forpliktelsene som gjør et felles liv umulig og at ekteskapet har mistet sin mening for en av partene (art. 132).

Dersom begge partene er enige om å oppløse ekteskapet, kan de fremme en erklæring om å få domstolens godkjenning. Partene må også utarbeide en avtale om hvordan felles eiendeler skal fordeles, hvordan omsorgen for barna skal fordeles, og eventuelt inngå avtale om underhold. Domstolen kan vurdere om enigheten er til barnas og partenes beste, og eventuelt suspendere en beslutning med tre måneder og anmode partene om nødvendige endringer i avtalen (art. 125 - 128).

Domstolen skal i forbindelse med anmodning om skilsmisse, gjennomføre megling. Domstolen kan utsette en beslutning om skilsmisse i opptil ett år, dersom domstolen ikke er overbevist om at alle muligheter for megling er blitt gjennomført. Tilsvarende kan domstolene utsette rettsforhandlingen i ett år etter et barns fødsel, dersom partene venter barn sammen (art. 134 - 137).

Når domstolene har nådd en endelig beslutning om skilsmisse, skal beslutningen formidles til det sivile registreringskontoret (Folkeregisteret) for registrering.

3.3.1 Ansvar for barn etter skilsmisse

I henhold til familieloven av 2003 endrer ikke oppløsning av ekteskapet rettighetene og pliktene foreldrene har overfor sine barn, med mindre annet er bestemt (art. 154).

Dersom en av partene, medlemmer av familien eller påtalemyndigheten fremmer anmodning,²⁷ skal domstolen avgjøre hvem av foreldrene som skal ha foreldreretten til barna og hvordan besøksretten skal være, alternativt om barnet skal overlates til en tredje part. Før domstolen fatter sin beslutning skal domstolen innhente en anbefaling fra psykolog eller sosialarbeider. Anbefalingen skal blant annet inneholde informasjon om familiens materielle levestandard og hvor det er best for barnet å bo.

²⁷ Påtalemyndigheten kan fremme slik anmodning dersom det er anklager om barnemishandling.

Domstolen skal også vurdere barnets oppfatning samt eventuell avtale mellom partene (art. 155 -157).²⁸

Den av foreldrene som ikke tilkjennes foreldre retten, har rett til å kunne følge omsorgen og utdannelsen av barnet og bli informert og konsultert i forbindelse med viktige valg for barnet. Vedkommende skal også bidra til barnets omsorg og utdanning i samsvar med dennes ressursituasjon. Besøksrett som er besluttet av domstolen, kan ikke nektes (art. 158).

Lederen for CRCA, Altin Hazizaj, er jurist og har selv ført skilsmisse- og barnefordelingssaker for retten. Etter hans erfaring blir nesten alltid barnefordelingssaker brakt inn for domstolsavgjørelse, og mødre får i den absolutte majoriteten (Hazizaj anslo 90 prosent av sakene) omsorgen for barna. Det som vanligvis avgjør hvem som får omsorgen, er barnet/barnas alder. Jo yngre barna er, desto mer sikkert er det at mor får omsorgen. Når far får omsorgen, vil det som regel være for eldre barn, og retten legger da gjerne vekt på hvem av partene som har de beste økonomiske forutsetningene til å ta seg av barnet/barna – det vil gjerne være menn som har høyest inntekt (møter i Tirana, april 2015).

Prodekan ved samfunnsfaglig fakultet på Universitetet i Tirana, Orinda Malltezi, bekrefter at mor i de fleste tilfellene får foreldre retten, og at begrunnelsen er at mødre tradisjonelt sett anses som «most useful to children». Samtidig mente både Hazizaj og Malltezi at når foreldre retten gis til mor, har det sammenheng med at det ikke forventes at mor vil komme til å gifte seg på nytt.

Landinfo bemerker at barn, ifølge albansk sedvane, tilhører fars slekt. Dermed eksisterer det et spenningsfelt mellom tradisjon og sivilrett – ifølge familieloven av 2003, art. 225, får for eksempel enken automatisk foreldremyndighet ved ektemannens død.

Det er imidlertid sjeldent at farsslekten «krever» barn på denne måten, ifølge Altin Hazizaj (e-post mai 2015), en handling som uansett ikke vil bli juridisk anerkjent. Hans kontor har erfart noen få tilfeller der far har beholdt barna, mens mor har blitt overtalt eller truet med vold for ikke å kjempe om barna; «If the mother doesn't feel strong enough legally and socially usually they won't complain to the court. The same goes also if the mother is a widow i.e. her husband is dead». Det har vært saker der den mannlige ektefellens familie har beholdt barn – både gutter og jenter, men fortrinnsvis gutter – etter ekteskapsbrudd eller dødsfall.

Selv om det forekommer sjeldent, kjente Hazizaj også til tilfeller der kvinner, etter ektefellens dødsfall, har blir boende sammen med barna hos svigerfamilien. Vanligvis vil da den avdødes yngre eller eldre bror ta seg av enken og barna økonomisk; dette er «[...] en rent praktisk ordning for å ta seg av brorens barn og sørge for at de ikke bor på gaten, eller enda «verre» – at de blir tatt vare på av en ukjent mann» (Landinfos oversettelse). Hazizaj påpeker at slike tilfeller forekommer i svært tradisjonelle og fattige samfunn.

Orinda Malltezi (møte i Tirana, april 2015) viste ellers til noen få, men kjente, tilfeller der far har fått tilkjent foreldre retten fordi kvinnen ikke har møtt opp til rettsmøte – begrunnet med at patriarkalske normer og kjønnsrollemønstre har tilsagt

²⁸ Dersom det skal vurderes om barnet bør plasseres hos en tredje part eller fosterfamilie, skal sosialtjenesten i den aktuelle kommunen høres.

at rettssalen ikke er en plass for en kvinne. Det var underforstått at dette gjaldt saker i rurale strøk.

3.3.2 Økonomisk kompensasjon og skilsmisseoppgjør

Familieloven av 2003 har egne bestemmelser knyttet til økonomisk kompensasjon etter skilsmisse (art. 147-153).

Domstolen kan beslutte at den ene parten kompenseres økonomisk. Landinfo forstår bestemmelsene dit hen at denne kompensasjonen kommer i tillegg til eventuelle forpliktelser om underhold. Domstolen beslutter om kompensasjonen skal gis i form av en engangsutbetaling eller periodisk betaling, herunder hvor lenge slik kompensasjon skal utbetales. Loven regulerer hvilke forhold som skal komme i betraktning (se lovens art. 149). Dersom den begunstigede gifter seg igjen, opphører utbetalingene.

Familieloven av 2003, art. 153, har også bestemmelser som regulerer om den ene av partene kan bli boende i familieboligen eid av den andre parten, dersom spesielle forhold foreligger (som for eksempel at parten har foreldre retten til barna).

3.3.3 Farskap og registrering av barn

Farskap (og morskap) til barn født i ekteskap gjøres gjennom fødselsattesten som er registrert ved folkeregisteret. Farskap til barn født utenfor ekteskap kan ifølge familieloven av 2003 (art. 170) skje på følgende måte:

- Ved at far anerkjenner barnet.
- Ved domstolens beslutning.

Nærmere regler om foreldremyndighet kan finnes i familieloven av 2003, art. 165-191.

3.4 BRYLLUPSFEIRING

Som påpekt av forskere ved Universitetet i Tirana (møte med Malltezi og Zenelaga, Tirana, april 2014), gir ekteskapet sosial anerkjennelse, og selve feiringen er også en viktig sosial markering. Ofte feires ekteskapsinngåelsen over flere dager sammen med familie, slekt og venner, og tradisjonelt er det ekteparets foreldre som organiserer begivenhetene.

Selve bryllupsfeiringen kan arte seg ulikt fra område til område, og vil også avhenge av familienes sosioøkonomiske forutsetninger – store tradisjonelle bryllupsfeiringer kan innebære betydelige kostnader. Mens noen bryllup kan ha gjestelister på opp mot 300 mennesker, et titalls brudepiker, storslått fest med musikk, limousiner og restaurantbevertning, kan andre velge en mer tradisjonell bryllupsfeiring i bruden eller brudgommens hjem, med et mindre antall familie og venner. Det er vanlig at brudeparet mottar pengegaver fra gjestene, med unntak av gaver fra den nærmeste familien, som i brudens tilfelle kan regnes som en form for medgift (Laboy Capo 2013, s. 2).

Det er ulike begivenheter som finner sted i forkant av selve bryllupsdagen, og noen velger å feire i en hel uke. Forfatteren Ava Laboy Capo beskriver ulike tradisjoner i den ukelange feiringen – kjent som *jav' e nuses* (bryllupsuken):

As a sign of the engagement, the bride is given a gold coin. The bride-to-be is provided with presents, along with kufetas, or sugar covered almonds. A dowry is paid for by the groom's family to pay homage to the parents of the bride. [...] a member of the groom's family will go to the parents of the bride and formally ask them to attend all the celebrations (Laboy Capo 2013, s. 1).

En rekke ulike aktiviteter følger i løpet av uken: brudens forberedelser, ulike sammenkomster blant venner og familie for å overrekke lykkeønskninger og middager med den nærmeste familien. Mens mange brudepar tidligere har holdt separate bryllupsmiddager med sine respektive familier, er det i dag vanlig at bruden og brudgommens bryllupsmiddag er felles, gjerne kvelden før selve ekteskapsinngåelsen. Dagen etter hentes bruden av brudgommen:

Sunday late morning or noon, the groom and his party come by cab/limo/carriage to pick up the bride. Rice and sugar is thrown when the bride leaves her father's house. The cars have to drive at least half of the city and cannot go back the same route. The bride and groom take romantic pictures by the lake or a park [...]. Some couples will also include the church or mosque or civil ceremony into Sunday morning tradition (Laboy Capo 2013, s. 3-4).

Det er vanlig at brudeparet drar på bryllupsreise like etter ekteskapsinngåelsen.

3.5 RELIGIØSE EKTESKAPSSEREMONIER

Det albanske statistiske byrået (INSTAT) og Institute of Public Health (2010, s. 1), viser til at de fleste ikke praktiserer noen religion i Albania, selv om befolkningen i hovedsak kan deles inn i muslimer, som er bosatt i hele landet, katolikker, som hovedsakelig er bosatt i nord, og ortodokse kristne, som i hovedsak er bosatt i sør. Statistikk fra 2011 viser at omtrent 57 prosent av landets befolkning oppgir å være muslimer, elleve prosent oppgir å være katolikker, mens nesten syv prosent er ortodokse kristne. I tillegg finnes noen små prosentandeler som tilhører andre trosretninger eller regner seg som ateister (INSTAT 2012, s. 71).²⁹

Religiøse ekteskap er ekteskap inngått i overensstemmelse med religiøse tradisjoner. I Albania er ikke slike ekteskap anerkjente av staten, men noen velger Likevel å ha en religiøs ekteskapsseremoni i tillegg til den borgerlige vielsen. Det foreligger ikke offentlig tilgjengelig statistikk eller tallmateriale over hvor mange som markerer ekteskapsinngåelsen med en religiøs seremoni, eller over hvor mange som eventuelt *kun* har en religiøs ekteskapsseremoni.³⁰

Ifølge Orinda Malltezi (e-post mai 2015), prodekan ved samfunnsvitenskapelig institutt på Universitetet i Tirana, er det relativt uvanlig at (muslimske) albanere feirer eller velsigner ekteskap i moskeene; for de fleste er det ikke viktig å bli velsignet i moskeen eller

²⁹ Det uavhengige Albania har aldri hatt en offisiell statsreligion, og alle styresettene siden 1912 har systematisk praktisert en adskillelse av religion og statlige funksjoner. Under kommunismen forsøkte staten å utrydde religion gjennom å undertrykke religiøse institusjoner og trosutøvelse. Religionsfrihet ble gjeninnført i 1992 (COE 2010, s. 17).

³⁰ I medhold av lovutkastet «On the freedom of religion and mutual relations with the state», står albanske borgere fritt til å utføre religiøse ekteskapsseremonier etter inngåelsen av borgerlig ekteskap (Draft Law on religion and relations with State 2008, art. 19).

[...] to have any Islamic ritual accept for the rules that are similar to the legal marriage. For instance it is important for Muslims to have a witness or fiduciary during their marriage but they do not have in tradition to make a celebration in mosque like the Christians have.

I de tilfellene ekteskap feires i moskeene, er det blant praktiserende muslimer, og da ofte blant praktiserende muslimer i byene.

Det er en større tradisjon for å vies i kirken blant ortodokse og katolikker, men heller ikke alle som er registrert i den kristne tro, bruker kirken i forbindelse med ekteskap. Malltezi påpeker på nytt at det fortrinnsvis er det praktiserende segmentet av befolkningen som eventuelt involverer trossamfunn eller religiøse ritualer i vielsen (Malltezi, e-post mai 2015).

Malltezis beskrivelser understøttes av Cecilie Endresen, forsker ved Universitetet i Oslo, som har hevdet at «only a small minority of Albanians involve the religious hierarchies when it comes to marriage, but many bring an imam or priest for the funerary rites» (Endresen 2012, s. 19). Videre hevder Endresen at «[albanere gir] gjerne inntrykk av å være likegyldige hva angår religion, religionsutøvelse og religionsforskjeller» (Endresen 2010, s. 356). Ifølge en religiøs leder (gjengitt i Endresen 2012, s. 20) kan det muslimske fellesskapet velsigne den sivile vielsen med en særlig bønn på bryllupsdagen. En slik velsignelse (*bekim*) er ikke det samme som et religiøst ekteskap.

Forfatteren av rapporten *Child Marriage in Albania*, Mina Mata, observerte i løpet av sitt feltarbeid med rapporten i 2014-2015 at «[...] there is no kind of way of choosing between «religious marriage» and legal marriages» (Mata, e-post mai 2015; Observatory for Children's Rights 2015). Noen romfamilier utfører religiøse seremonier eller ritualer ved ekteskapsinngåelsen, men disse forbindes eller tolkes snarere som «[...] a ritual within the community. This kind of religious ritual is something intimate that the communities make, and not everyone knows». I en tidligere studie utgitt av Verdensbanken (De Soto et al. 2005, s. 20), vises det også til at ekteskap blant rom sjeldent innebærer deltagelse av religiøse ledere.

4. REFERANSER

Skriftlige kilder

- Çaro, E., Bailey, A. & van Wissen, L. (2012). Negotiating between patriarchy and emancipation: Rural-to-urban migrant women in Albania. *Gender, Place and Culture*, Vol. 19(4), 101-128.
- CEDAW, dvs. Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2014, 25. november). *Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention*. New York: CEDAW. Tilgjengelig fra http://www.un.org.al/editor-files/file/CEDAW_C_ALB_4thprosent20report_Novprosent202014_En.pdf [lastet ned 16. mars 2015]
- CEDAW (2008, 19. desember). *Consideration of reports submitted by States parties under article 18 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women: 3rd periodic report of States parties*. New York: CEDAW. Tilgjengelig via Refworld <http://www.refworld.org/publisher,CEDAW,STATEPARTIESREP,ALB,4a646c080,0.html> [lastet ned 17. mars 2015]
- CESS, dvs. Centre for Economic and Social Studies (2011, november). *Mapping Roma Children in Albania*. Tirana: CESS. Tilgjengelig fra http://www.cessalbania.com/pdf/Mapping_roma_children_english_may_5_2012.pdf [lastet ned 12. mars 2015]
- COE, dvs. Council of Europe (2010, juli). *Youth Policy in Albania. Youth policy in Albania. Conclusions of the Council of Europe international review team*. Brussel: COE. Tilgjengelig fra http://pip-eu.coe.int/documents/1017981/3084919/YP_Albania_en.pdf/282a2fb3-d421-4932-8fc9-0abbfb37fb66 [lastet ned 4. mars 2015]
- Danaj, E. (2014). Family in Albania as a Primary Solidarity Network. I: Pichler, R. (Red.), *Legacy and Change. Albanian transformation from multidisciplinary perspectives*. Zurich: LIT Verlag, 117-134.
- De Rapper, G. (2009). Blood and seed, trunk and hearth. Kinship and common origin in Southern Albania. I: Kera, G., Hemming, A. & Pandelejmoni, E. (Red.), *Historical-Anthropological Studies on Albania. Aspects of Albanian Society in the 20th Century*. Münster/Hamburg/Berlin/Wien/London: LIT Verlag. Tilgjengelig fra <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-00400413/document> [lastet ned 16. mars 2015]
- De Soto, H., Gordon, P., Gedeshi, I. & Sinoimeri, Z. (2002, mars). *Poverty in Albania. A Qualitative Assessment. Europe and Central Asia Environmentally and Socially Sustainable Development Series. World Bank technical paper no. 520*. Washington D.C.: World Bank. Tilgjengelig fra http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/TW3P/IB/2002/10/12/000094946_02100104011758/Rendered/PDF/multi0page.pdf [lastet ned 4. mars 2015]
- De Soto, H., Beddies, S. & Gedeshi, I. (2005). *Roma and Egyptians in Albania: From Social Exclusion to Social Inclusion. World Bank technical paper no. 53*. Washington D.C.: World Bank. Tilgjengelig fra http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/WDSP/IB/2005/04/27/000090341_20050427131214/Rendered/PDF/32181.pdf [lastet ned 16. mars 2015]
- [Draft Law on religion and relations with State] (2008). *On freedom of religion and mutual relations with the State*. Tilgjengelig fra <http://www.legislationline.org/en/documents/action/popup/id/16297> [lastet ned 19. mai 2015]
- Endresen, C. (2012). *Is the Albania's Religion really "Albanianism"? Religion and nation according to Muslim and Christian leaders in Albania*. Wiesbaden: Harrossowitz Verlag.
- Endresen, C. (2010). Mellom Bosporos og Brussel: Diskurser om religion og nasjon i Albania etter ateismen. *Nordisk Østforum*, 24(4), 353-374.

- [Familieloven] (2003, 8. mai). *Law number 9062 - Family Code of Albania*. Tilgjengelig via ILO [http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/65148/89474/F1958881334/ALB65148prose nt20\(English\).pdf](http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/65148/89474/F1958881334/ALB65148prose nt20(English).pdf) [lastet ned 5. mars 2015]
- INSTAT, dvs. Instituti i Statistikave (2014a, oktober). *Gender Perspectives in Albania: Gender analysis of the 2011 population and housing census results*. Tirana: INSTAT/UN Women. Tilgjengelig fra http://www.instat.gov.al/media/258323/gender_perspectives_in_albania.pdf [lastet ned 4. mars 2015]
- INSTAT (2014b). *Women and Men in Albania 2014*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra http://www.instat.gov.al/media/257796/femra_dhe_meshkuj_2014_.pdf [lastet ned 12. februar 2015]
- INSTAT (2014c). *Labour Force Survey, Q1.2012-Q4.2014*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://www.instat.gov.al/en/themes/labour-market.aspx> [lastet ned 11. mai 2015]
- INSTAT (2014d, mai). *Population and Population Dynamics. New Demographic Horizons?* Tirana: INSTAT. Tilgjengelig via UNSD http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/2010_phc/Albania/03-analysis.pdf [lastet ned 1. juni 2015]
- INSTAT (2012). *Population and Housing Census 2011*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra http://www.instat.gov.al/media/177354/main_results_population_and_housing_census_2011.pdf [lastet ned 12. februar 2015]
- INSTAT (u.å.a). *Average age of marriage by sex, 1990-2014*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://www.instat.gov.al/en/themes/population.aspx?tab=tabs-5> [lastet ned 11. mars 2015]
- INSTAT (u.å.b). *Marriages by civil status, 1990 – 2010*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://www.instat.gov.al/en/themes/population.aspx?tab=tabs-5> [lastet ned 11. mars 2015]
- INSTAT (u.å.c). *Population 1 January 2001-2015*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://www.instat.gov.al/en/themes/population.aspx?tab=tabs-5> [lastet ned 28. mai 2015]
- INSTAT (u.å.d). *Marriages and Divorces 1990-2014*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://www.instat.gov.al/en/themes/population.aspx?tab=tabs-5> [lastet ned 28. mai 2015]
- INSTAT & Institute of Public Health (2010, mars). *Albania Demographic and Health Survey 2008-09*. Tirana: INSTAT. Tilgjengelig fra <http://dhsprogram.com/pubs/pdf/fr230/fr230.pdf> [lastet ned 11. mars 2015]
- Kaser, K. (2014). Family and kinship in Albania: Continuities and discontinuities in turbulent times. I: Pichler, R. (Red.), *Legacy and Change. Albanian transformation from multidisciplinary perspectives*. Zurich: LIT Verlag, 97-115.
- Krasniqi, G. (2012, 7. februar). The politics of numbers and identity in Albania. *EUDO Citizenship*. Tilgjengelig fra <http://eudo-citizenship.eu/news/citizenship-news/582-the-politics-of-numbers-and-identity-in-albania> [lastet ned 5. mars 2015]
- Laboy Capo, A. (2013). *Wedding Traditions from Around the World*. Bloomington, Illinois: AuthorHouse. Tilgjengelig fra https://books.google.no/books?id=jjwfAgAAQBAJ&pg=PA1&lpg=PA1&dq=jav%27+e+nuses&source=bl&ots=WPH-xq7LGG&sig=V8ZZsSgfSjIK8GXQVyfX5Idz1fI&hl=no&sa=X&ei=uxZoVajhCsnVywO8sILoCg&redir_esc=y#v=onepage&q=jav%20e%20nuses&f=false [lastet ned 29. mai 2015]
- Murzaku, I. & Dervishi, Z. (2003). Albanians' First Post-Communist Decade: values in transition: traditional or liberal? *East European Quarterly* 37(2), 231 - 256.
- Observatory for Children's Rights (2015, februar). *Child Marriage in Albania*. Tirana: Observatory for Children's Rights. Tilgjengelig fra http://observator.org.al/wp-content/uploads/2015/03/2015-Child_marriage_in_Albania.pdf [lastet ned 11. mai 2015]
- Pew Research Center (2013, 30. april). *The World's Muslims: Religion, Politics and Society*. Washington D.C.: Pew Research Center. Tilgjengelig fra

<http://www.pewforum.org/files/2013/04/worlds-muslims-religion-politics-society-full-report.pdf>
[lastet ned 13. mars 2015]

- Rukaj, M. (2010, 29. september). *Between Albania and Macedonia: Patriarchal loves*. Rovereto: Osservatorio balcani e caucasio. Tilgjengelig fra <http://www.balcanicaucasio.org/eng/Regions-and-countries/Albania/Between-Albania-and-Macedonia-Patriarchal-loves> [lastet ned 20. november 2014]
- [Sivilrettsloven] (2001). *Civil Code of the Republic of Albania*. Tilgjengelig via UNPAN <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/untc/unpan014893.pdf> [lastet ned 12. mars 2015]
- Stanley, V. & Di Martino, S. (2012). *Assessing Land Administration Project's Gender Impacts in the Western Balkans*. Washington D.C.: World Bank. Tilgjengelig fra <http://siteresources.worldbank.org/INTECA/Resources/landgenderassessment.pdf> [lastet ned 11. mars 2015]
- Stojanova, M. (2013). Intermarriages – Crossing Political and Social Borders. *Poznan Slavic Studies, issue 04/2013*, 277-291. Tilgjengelig fra <https://repozytorium.amu.edu.pl/jspui/bitstream/10593/6337/1/Stojanova%20Meri.pdf> [lastet ned 3. juni 2015]
- Store norske leksikon. *Familie: familien i andre samfunn* (sist endret 5. mars 2012). Tilgjengelig fra https://snl.no/familieprosent2Ffamilien_i_andre_samfunn [lastet ned 3. februar 2015]
- SSB, dvs. Statistisk Sentralbyrå (2014, 21. august). *Ekteskap og skilsmisser, 2013*. Oslo: SSB. Tilgjengelig fra <http://www.ssb.no/ekteskap/> [lastet ned 7. november 2014]
- SSO, dvs. State Statistical Office of the Republic of Macedonia (2014). *Macedonia in Figures, 2014*. Skopje: State Statistical Office of the Republic of Macedonia. Tilgjengelig fra http://www.stat.gov.mk/Publikacii/MakBrojki2014_en.pdf [lastet ned 16. mars 2015]
- UNFPA, dvs. United Nations Population Fund (2014). *Child Marriage in Albania*. Istanbul: UNFPA. Tilgjengelig fra <http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpaprosent20albaniaprosent20overview.pdf> [lastet ned 12. mars 2015]
- UN Women (2014, april). *National Report on the Implementation of the Beijing +20 Platform For Action*. Tirana: UN Women. Tilgjengelig fra http://www.un.org/al/editor-files/file/Beijing+20_ALBprosent20Nationalprosent20Report_Aprprosent202014_En.pdf [lastet ned 16. mars 2015]
- World Bank (2010, november). *Migration and Remittances Factbook 2011*. Washington D.C.: World Bank. Tilgjengelig fra <http://siteresources.worldbank.org/INTPROSPECTS/Resources/334934-1199807908806/Albania.pdf> [lastet ned 16. mars 2015]
- Young, A. & Twigg, L. (2009). 'Sworn virgins' as Enhancers of Albanian Patriarchal Society in Contrast to Emerging Roles for Albanian Women. *Etnološka tribina* 39(32), 117-134. Tilgjengelig fra http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=69511 [lastet ned 3. juni 2015]
- Zaçe, V. (1994-1995). Albania: Family Law under Dictatorship of the Proletariat. *University of Louisville Journal of Family Law*, 33(2).

Muntlige kilder

- Gavrilova, Vera. Deputy Representative, UNICEF Albania. Møte i Tirana 20. april 2015.
- Hamzallari, Blerina. Doktorgradsstudent ved Faculty of Social Sciences, University of Tirana. Møte i Tirana 22. april 2015.
Blerina Hamzallari forsker på barneekteskap i Albania.
- Hazizaj, Altin. General Director, Children's Human Rights Centre of Albania (CRCA). Møte i Tirana 21. april 2015 og e-post av 13. mai 2015.

Altin Hazizaj er jurist, og har erfaring fra blant annet skilsmisse- og barnefordelingssaker.

- Mata, Mina. National Data Administrator, Observatory for Children's Rights. Møte i Tirana 20. april 2015 og e-post av 12. mai 2015.

Mina Mata er forfatter blant annet av rapporten *Child Marriage in Albania*, som finnes i den skriftlige kildelisten (Observatory for Children's Rights 2015).

- Mallezi, Orinda. Statsviter og prodekan (Deputy Dean) ved Faculty of Social Sciences, University of Tirana. Møte i Tirana 22. april 2015 og e-post av 13. mai 2015.
- Ministry of Social Welfare and Youth. E-post fra Enkelejda Bregu, Advisor of Minister, av 29. april 2015.
- Ombudsman (People's Advocate). Møte med Ombudsmann Igli Totozani, Tirana, 22. april 2015.
- Teršana, Elma. Executive Director, Observatory for Children's Rights. Møte i Tirana 20. april 2015.
- Zenelaga, Brunilda. Sosiolog og foreleser ved Faculty of Social Sciences, University of Tirana. Møte i Tirana 22. april 2015.

Brunilda Zenelaga har blant annet forsket på hvordan migrasjon påvirker familien i Albania.